Anna № 72.

ראַדאָם! דאָס בעריהמטע אָרקעסטער־פּאַרל לילית און גאָדיק טרעטען־אויף נאָר אויף איין גאַסטשפּיל א. נ. „האַפּליא מיר לעבען"! (זעה זייט 10) קעלץ!

Radomer-Kielcer Leben № 41 (281) „Nal. poczt. uiszczono ryczałtem מאָנטיק [illegible] VI-ער יאָהרגאַנג

Radom Piątek 18 Października 1929

ראַדאָם, פרייטאָג ערב סכות י"ד תשרי תר"צ

פרייז 25 גראָשען.

Redakcja i Admistracja
Radom, Szwarlikowska 20.

Oddział w Kielcach.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

אַנאָנסען פּרייזן

אין פּעליטעטער שורה: פּאַר'ן טעקסט [illegible]
" " " אין " " 60 "
" " נאָכ'ן " 25 "

[illegible]

DETALICZNIE

KALOSZE	damskie na ciepłej malin. podsz. zł. . .	10.40
	męskie " " " " " . .	11.70
ŚNIEGOWCE	damskie na podsz. ciepł wierzch jersey czarny z aks. wyłog. i klamrą zł.	15.80
	damskie, wierzch. z garbad. czarnej lub bronz. z aks. wyłog. i klamrą zł.	18.—
	damskie, całe z gumy, szare, czarne lub beige, z przesuw. guzikiem zatrz. zł . .	20.—
BUTY	czarne, szare lub beige z błyskaw. zamknięcie zł.	38.—

Żądajcie wszędzie tylko marki „PEPEGE"
z podkową!

Z DOBRYCH NAJLEPSZE
Z ŁADNYCH NAJŁADNIEJSZE
Z ELEGANCKICH NAJELEGANTSZE

1924 B.I.R.C. RIGA QUADRAT

ŚNIEGOWCE I KALOSZE
MARKI
„QUADRAT"

PRZEDSTAWICIEL
E. TUWIM
WARSZAWA, ul. LESZNO №12, tel. 61-04

איז יעדען יודישען הויז!
ווערט איבעראל געברויכט
די בעריהמטע פלאַנצען־פּוטער
AMADA
Generalne Przedstawicielstwo na całe Wojew. Kieleckie
J. ZYLBER, RADOM, DŁUGA 5, tel. 580.

Kupiecka Spółdzielnia Kredytowa Z ODP. OGR.

w Radomiu, ŻEROMSKIEGO (Lubelska) 9

מאכט בעקאנט, אז די באנק נעמט אן: אינקאסא-וועקסלען, פראכטען, חקלאדען, ערטיילט ו.הלואות, מאכט דיסקאנטא און ערלעדיגט אלערליי באנק-אפעראציעס. :—: די באנק איז בעקאנט מיט איהרע רעעלע און פינקטליכע בעהאנדלונג. אינקאסאס ווערען אויסגעצאהלט אין זעלבען טאג. :—: די באנק נעמט אן אינקאסאס אויף גאנץ פוילען און אויף פאלגענדע שטעדט מיט דעם פרייז פון 1 זל. פאר א שטיק: לאדז, ווארשא, קאטאוויץ, פשיטיק, זוואלין, שידלאוויעץ, אילזשא.

גלייכצייטיג מעלדען מיר, אז לעצטענס איז אין אונזער באנק אדורכגעפיהרט געווארען א קאנטראל פון דעם צענטראלען רעוויזיאנס-פערבאנד אין לעמבערג. דער רעווידענט האט פעסטגעשטעלט, אז אונזער באנק ווערט געפיהרט אין בעסטער ארדנונג, און אויף דעם יסוד איז אונזער ספולדזיעלניא אנגעשלאסען געווארען דעם 15/9 אלס מיטגליד אין לעמבערגער רעוויזיאנס-פערבאנד פאר קאאפעראטיווע בענק. ווי אויך אין דער צענטראלער באנק אין לעמבערג. אונזער ספולדזיעלניא ווערט אזוי ארום אנערקענט אלס אפיציעל-געזעצליכע און געזעלשאפטליך-לעגאליזירטע באנק צוגלייך ווי די גרעסטע בענק אין ראדאם.

מיר פערעפענטליכען דעם פסק דין פון ראדאמער רב שליט"א פירמא „פראדוקט" אין ראדאם.

וועגען די טענות ותביעות צווישען די פירמא „פראדוקט" און ה' יצחק רובינשטיין אויס ראדאם, צוליב די פערשפרייטע רכילות אויף די פירמא „פראדוקט" ביים פערקויפען מעהל פון די פירמא „זיצער" אין לובלין איז ארויסגעגעבען געווארען פאלגענדער פסק-דין:

ה' יצחק רובינשטיין איז מחויב צו בעצאהלען קנס אויף די דאזיגע אינסטיטוציעס: „עזרה", „הילפס-קאמיטעט פאר די גליטענע אין א"י" און „שומרי שבת והדת" פאר יעדע צו 36 זלאטעס, 50 זל. פאר די געריכטס-קאסטען וואס זענען געמאכט געווארען דורך די פירמא „פראדוקט" און די קאסטען פאר פערעפענטליכען דעם פסק אין צייטונג. די פירמא „פראדוקט" דארף בעפרייען ה' יצחק רובינשטיין פון יעדע פרעטענזיע און טענות.

ועש"ק שובה פ' האזינו תר"ץ.

יחיאל הלוי קעסטענבוים אב"דק ראדום.

ס'ווערט געזוכט סקלעפאווע

אין געשעפט

אין געשעפט פון דאמען-קאנפעקציע וואולף, לובלינער 28.

מיט אונזער שוועסטער און שוועגערין פערעלע פריידאס צו די פערלאבונג פון איהר היים-געליבטען זוהן מאניעק מיט אונזער קוזינקע פרל' מאניע ביינערמאן פון אסטראוויצע, מיר ווינשען דעם פערלאבטען פארל א גליקליכע צוקונפט.

יעקב מאשקאוויטש און פרוי.

טעאטער „ראזמאיטאשטשי" ראדאם.

נאך 2 מאל וועט אויפטרעטען

די בעריהמטע קינסטלערין, מיטגרינדערין און לייטערין פון ו. י. ק. ט.

אידא קאמינסקא

זונטאג 20 אקטאבער **פעדארא** (די סודות פון צארישען הויף)

מאנטאג 21 אקטאבער **פריילין מאליטשעווסקא**

אין געמען אנטייל: אלינא סטערניצקא, רחל טורקאוו, מאיר מעלמאן, ניסן צוויג, נחום טרייסט, מ. מעסינג, חיים גאלדזאדער. — — אנהויב פינקטליך 8 אזייגער.

Kino „NOWE CZARY" Teatr

אכטונג! ספעציעל אויף סוכות, כדי אונזערע שטענדיגע בעזוכער זאלען האבען א אמת'ע עונג יום טוב אכטונג!

האבען מיר אויסער א פרעכטיגען אמעריקאנישען פילם, וועלכער איז אנערקענט געווארען אלס דער גרעסטער וועלט-שלאגער אונטער דעם טיטול

„דער חלום וועגען ליבע"

אראפגעבראכט דעם לאנג-ערווארטעטען יודישען פילם

לויט'ן ראמאן פון **אפאטאשו**

אין די פוילישע וועלדער

רעזשיסירט האט דעם פילם **טורקאוו**

אין די הויפט-ראלען:

טורקאוו, אידא קאמינסקא, סאמבערג

און אנדערע יודישע און פוילישע ארטיסטען.

די פרעמיערע וועט פארקומען **מאנטאג** דעם ערשטען טאג חול המועד סוכות.

ניקאלאי דער ערשטער אין א יודישער סוכה.

(היסטארישער אנעקדאט).

נישט ווייט פון קרייצבורג געפונט זיך א גוט טרעפענהויף, וועלכעס האט געהערט צום רייכען באראן קארף.

דער דאזיגער באראן צו וועמען עס האט אנגעהערט די גאנצע אומגעגענד ארום קרייצבורג, איז געווען בעקאנט דער ארומיגער בעפעלקערונג אלס א שרעקליך קארגער מענש, וועלכער וועט זיך זיכער לאזען אויפהענגען איידער געבען א מענש צו עסען.

נישט ווייט פונ'ם גוט טרעפענהויף האט געוואוינט א רייכער יוד מיט'ן נאמען יואל טרעפער, וועלכער איז געווען א גרויסער גביר, און א בעל-צדקה. געפיהרט א זעהר ברייט הויז און איז געווען בעקאנט אין דער גאנצער געגענד אלס א גרויסער נדבן.

יואל איז געשטאנען אין געשעפטליכער פערבינדונג מיט'ן באראן קארף און האבען צווישען זיך געפיהרט גרויסע געשעפטען, און ער האט אויך געהאט אויפ'ן באראן א געוויסען איינפלוס.

אמאהל האט פאסירט, אז דער באראן זייענדיג אין א שלעכטער שטימונג האט זיך צובייזערט אויף דעם יודען, און איהם שטארק אויסגעזידעלט. דער יוד האט געשוויגען, נישט וועלענדיג זיך איינרייסען מיט'ן באראן, אבער אין הארצען האט איהם די זאך זעהר פערדראסען און ער האט ביי זיך בעשלאסען ביי א געלעגענהייט זיך אין דעם באראן אויף א לייכטען אופן נוקם צו זיין.

און לאנג האט ער אויף אזא געלעגענהייט נישט געדארפט ווארטען.

דעם זעלבען זומער זענען אין דער דאזיגער געגענד פארגעקומען גרויסע מיליטערישע מאנעווערס, אין וועלכע עס האט זיך בעטייליגט דער קייזער ניקאלײ דער ערשטער אליין.

דאס קומען פון קייזער אויף די מאנעווערס איז אבער געהאלטען געווארען בסוד, מען האט קיינעם וועגען דעם נישט ענטדעקט, נאר פאר אלעמען האט דאס געהייסען, אז מיט די מאנעווערס פיהרט אן א גרויסער גענעראל.

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן יודישען גביר איז דאס קיין סוד נישט געווען די נאטשאלסטווא מיט וועלכע ער איז געווען גוט בעפריינדעט האט איהם אין געהיים פערטרויט, אז אין דעם טאג וועט דער קייזער ניקאלײ אליין אהערקומען און וועט דא ווילען עטליכע טעג.

זייענדיג מיט דעם באראן נישט אין קיין פריינדליכע בעציהונג האט דער דער יוד איהם וועגען דעם נישט געזאגט, און דעם קייזער'ס אנקומען אהער איז פאר'ן באראן געבליבען א סוד, און ער האט געמיינט, אז דא געפינט זיך גאר עפעס א גענעראל, מיט וועלכען ער האט זיך אלס רייכער באראן ווייניג גערעכענט.

דארף פאסירען, אז אין א געוויסען טאג אין מיטען די מאנעווערס, ווען דער קייזער מיט זיין שטאב האט זיך געפונען נישט ווייט פון באראנ'ס גוט זענען זיי גראד געווען זעהר מיעד, און הונגעריג, און זיי האבען זיך געוואלט אביסעל אברוהען און עסען.

מען האט באלד דעם קייזער געמאלדען, אז דא נישט ווייט וואוינט א רייכער באראן, און דער קייזער האט בעפוילען, אז מען זאל איהם שיקען זאגען, דאס ער זאל פארברייטען א מיטאג פאר די אפיצירען מיט'ן גאנצען פולק זעלנער.

דער באראן האט זיך אבער ווייניג-וואס געמאכט פון דעם בעפעהל פונ'ם „קאמענדאנט“ און ער האט גאנץ קאלטבלוטיג געענטפערט, אז ביי איהם איז נישט קיין קאזארמע און נישט קיין מיליטערישע קוך, אין בעסטען פאל קען ער מאכען א פרישטיק בלויז פאר די אפיצירען.

דערוויסענדיג זיך פון דער תשובה פון באראן, האט יואל איינגעפינען, אז איצט איז געקומען די צייט זיך מיט איהם אבצורעכנען, ער איז דעריבער אוועק אין קוארטיר און זיך געבעטען פארשטעלען פאר'ן הויפט-קאמאנדיר (דעם קייזער) וועמען ער האט געמאלדען, אז ער איז גרייט צו געבען צו עסען און אויסצורוהען זיך פאר'ן גאנצען פולק סאלדאטען און אפיצירען.

דער קייזער האט די איינלאדונג אנגענומען און געהייסען איהם פארברייטען די סעודה, אויף א בעשטימטער שעה.

געווען איז עס גראד סוכות. ווען דער יוד יואל, וואס איז געווען א פרומער אבגעהיטענער יוד האט געהאט ביי זיך אויפ'ן הויף שטעהען א גרויסע און שעהנע סוכה, אין וועלכער ער מיט זיין פאמיליע האבען דעם גאנצען יום-טוב געגעסען.

אזוי ווי פאר דעם גאנצען פולק איז אונמעגליך געווען צו מאכען דאס מיטאג אין שטוב, האט מען איינגעארדענט דאס מיטאג אויפ'ן הויף מען האט אויסגעשטעלט לאנגע טישען צוגעגרייט מיט גוטע שפייזען, און צו דער בעשטימטער צייט איז אלץ געווען גרייט.

פונקט צו דער בעשטימטער שעה איז אנגעקומען דער גאנצער פולק מיט'ן קאמאנדיר דער קייזער ניקאלײ, אין דער שפיץ, און אנקומענדיג אויפ'ן הויף האבען זיך אלע געזעצט ארום די געגרייטע טישען און געווארט ביז דער קייזער וועט זיך אוועקזעצען.

דער קייזער האט אבער געזעהען אין דער זייט שטעהען א שעהנע סוכה מיט דעם גרינעם סכך, וועלכע איז איהם זעהר געפעהלען געווארען, און ער האט געזאגט, צו דעם יודישען נגיד. אז ער וואלט געוואלט עסען אין דער „אלטאנע“.

דער יוד איז זעלבסטפערשטענדליך געווען זעהר צופרידען פון דעם פערלאנג און באלד האט מען ספעציעל פאר'ן קייזער מיט זיין סוויטע געגרייט צום טיש אין דער סוכה און זיי האבען זיך דארט זעהר גוט אמוזירט פון די גוטע געשמאקע מאכלים.

ערשט שפעט אין אווענד האט דער פולק מיט'ן „קאמאנדיר“ פערלאזט יואל'ס הויף, און דאביי האט דער קאמאנדיר (דער קייזער) אין נאמען פון אלע אפיצירען און זעלנער אויסגעדריקט זיין דאנק דעם יודישען מכניס אורחה פאר זיין גוט הארץ און צוגעלעגט, אז ער וועט איהם געדענקען.

אין דעם מאמענט ווען דער פולק האט געוואלט פערלאזען דעם הויף איז אריינגעריטען אויף א פערד דער באראן, און מיט קיינעם זיך נישט בעגריסענדיג, האט ער זיך א לאז געטון גלייך צום קאמאנדיר און אנגעהויבען אויסרעדען אויף זיינע זעלנער וואס האבען ביי איהם אוועק געגנבעט צוויי אינדיקעס. דער קאמאנדיר האט געשמייכעלט און צוגעזאגט איהם פאר די אינדיקעס צו בעצאהלען.

מיט אייניגע חדשים שפעטער איז אנגעקומען אין הויף א „קוריער“ פון גובערנאטאר, וועלכער איז געווען געשיקט פון קייזער און ער האט געבראכט צוויי פעקלעך: איינס פאר'ן פריץ. אין וועלכען ס'איז געלעגען געלד פאר צוויי אינדיקעס. און דאס צווייטע — פאר'ן יוד יואל אין וועלכען ס'האט זיך געפינען א גאלדענער מעדאל, און א טייער גאלדענער זייגער מיט א קרוין.

ערשט שפעטער האבען זיך אלע דערוואוסט, אז דער קאמאנדיר וואס האט געגעסען אין דער יודישער סוכה איז געווען נישט קיין אנדערער ווי דער קייזער ניקאלאי דער ערשטער אליין.

ש. יעקובי.

ZAWIADOMIENIE.

Zawiadamiamy naszą Szanowną Klijentelę za wzorem lat ubiegłych. że

SKŁAD APTECZNY

F. Łagodzińskiego

w RADOMIU, Plac 3 Maja Nr. 1.

na nadchodzący sezon jesienny został obficie zaopatrzony w wielki wybór

Perfumerji i Kosmetyków

Specjalnie polecamy bogato zaopatrzony dział Środków Technicznych.

יעקב קאסאי ראדאם.

די קאאפעראציע אין די יודישע גאס.

זינט יאהרען-לאנג איז די יודישע גאס פערהילכט פון דעם וועה-געשריי איבער דעם עקאנאמישען מצב, אין וועלכען עס געפונען זיך די ברייטע פאלקס-מאסען; זינט יאהרען-לאנג ווערט געפיהרט א קאמפף אויף פערשידענע אופנים, אום כדי ארויסצושטויסען די יודען אפילו פון די יעניגע פאזיציעס, אויף וועלכע זיי זענען געווען שטארק פערפעסטיגט דורך בלוט און שווייס פון זייער יאהרען-לאנגע עהרליכע ארבייט. אין אט דעם געראנגעל פון נישט גלייכע כחות פערלאזען מיר אונזערע פאזיציעס. דער באזיען ווערט ארויסגעריסען פון אונטער אונזערע פיס און מיר ווערען ארויסגעשטויסען צובראכענע, בלוטארימע, פערמאטערטע אהן לעבען, אהן האפנונגען און אהן צוקונפט.

ווי אן'עפידעמישע קרענק פערשפרייט זיך און וואקסט דער דלות אויף דער יודישער גאס, וועלכער האט שוין אריינגעדרונגען נישט נאר אין די סוטערינעס און בוידעמס, נאר זאגאר אין די הייזער, אויף וועלכע עס זענען נאך דא שפורען פון דעם אמאליגען גלאנץ. פאקטען זענען דא איבעריג. עס פאדערען זיך נישט קיין בעווייזען צו דעם; מיר זעהען עס אויף שריט און טריט, און יעדער פון אונז פיהלט עס אויף זיך זעלבסט. עס פיהלט דער קליינהענדלער, וועלכער ווערט פון אלע זייטען ארומגערינגעלט מיט דער נישט-יודישער קאנקורענץ; עס פיהלט דער האנדווערקער, וועלכער ווערט דערשטיקט אונטער'ן לאסט פון פערשידענע פעראָרדנונגען; עס פיהלט דער המון, וועלכער ווערט נישט צוגעלאזט צו ארבייטען צוגלייך מיט אנדערע; עס פיהלט די יודישע אינטעליגענץ, וועלכע איז סוף כל סוף ארבייטסלאז און על כלם זעהט עס דער יונגער דור וועלכער פיהלט שוין זיין טרויעריגע צוקונפט.

אבער צרת רבים חצי נחמה! אין דעם ים פון געזאלצענע טרעהרען און נויט האט זיך אויסקריסטאליזירט די ליכטיגע צוקונפט אין דעם אידעאל פון קאאפעראציע. און אין דעם אקארד פון דעם יודישען וועה-געשריי האבען זיך דערהערט פריילעכע טענער, געזאנגען פון אחדות, פון מיטהילף און מיטארבייט, פון אלע פאר איינעם און איינער פאר אלע. דאס איז געווען דער איינציגער, ליכטיגער מאמענט, ווען די אידעע פון קאאפעראציע האט געפונען איהר אפקלאנג אויך אויף דער יודישער גאס. די עצמות היבשות האבען בעקומען א רוח-חיים, נייע כחות, נייע האפנונגען און די ברייטע יודישע פאלקס-מאסען האבען מיט זייערע אייגענע בלוטיגע גראשענס געלייגט דעם פונדאמענט פון דער יודישער קאאפעראציע אין פוילען. די יודישע נויט און די ספעציעלע יודישע בעדערפענישען האבען ראשית כל ארויסגערופען צום לעבען די קרעדיט-קאאפעראציע. אין אלע שטעדט און שטעדטלעך פון יודישען ישוב האבען זיך געגרינדעט קאאפעראטיווע בענק, וועלכע האבען געמוזט טראגען א ריין-געזעלשאפטליכען כאראקטער, ווארום נאר אלס אזעלכע וואלטען זיי געווען מסוגל צו בערעכטיגען די האפנונגען, וועלכע זענען אויף זיי געלייגט געווארען. און די יודישע קאאפעראציע האט אויסגעהאלטען דעם עגזאמען. אין משך פון יאהרען האט זיך די קאאפעראציע נארמאל ענטוויקעלט און נארמאל געוואקסען.

די פערהעלטניסמעסיג יונגע יודישע קאאפעראציע האט בעוויזען צו פעראייניגען הונדערטער טויזענדער יודישע נפשות אין איין גרויסער קאאפעראטיווער משפחה; האט בעוויזען צו ערווערבען צוטרוי מצד דער בעפעלקערונג, ווי אויך מצד דער רעגירונג, און די ברייטע פאלקס-מאסען האבען שוין אנגעהויבען פיהלען די נוצען און די פערבעסערונגען אין זייער עקאנאמישען מצב. אבער עטוואס אנדערש איז געשעהן די לעצטע צייט. דעם גוטען ווילען פון דער רעגירונג צו שטיצען די קאאפעראטיווע בעוועגונג נוצען אויס פערשידענע פערזאנען צוליב פערזענליכע צוועקען. אונטער'ן מאנטעל פון קאאפעראציע בעהאלטען זיך אפט פאמיליען-בענק, זאגאר איינצעלנע ליכוואושעס, וועלכע זוכען א פערמאסקירטע לעגאליזאציע. אזעלכע בענק ווערען יעצט געבוירן אויף טריט און טריט בין יום ובין לילה און זיי מאכען צו-גארנישט, אדער ריכטיגער זיי ברעכען אונטער די אידעע פון קאאפעראציע. די ברייטע מאסען זענען נישט איפשטאנד אבצושאצען די ריכטיגקייט פון דער זאך און ווערען דעמאראליזירט, און אפילו די יודישע אינטעליגענץ, וועלכע פערשטעהט זיך שוין יא אויף דער זאך, פאלט זי אפט ארונטער דעם איינפלוס פון די דערמאנטע פערזאנען און ווערט אריינגעצויגען אין דער בעוועגונג פון פאלשע פערמאסקירטע קאאפעראטיווען. אבער אזא לאגע קאן בשום אופן להבא נישט טאלערירט ווערען. עס טאר נישט דערלאזט ווערען דאס די אמת'ע קאאפעראציע, וועלכע ציהט איהר יניקה פון די ברייטע פאלקס-שיכטען זאל דינען אלעס שוין פאר פריוואטע פערזאנען און זאגאר איינצעלנע ליכוואושעס. אויב די יודישע אינטעליגענץ וויל באמת מיטארבייטען לטובת הכלל איז איהר מאראלישער חוב ראשית כל אבגעבען זיך א דין וחשבון אין איהרע טהאטען, מיטהעלפען דער ענטוויקלונג פון די עקזיסטירענדע באמת פאלק-אינסטיטוציעס און בשום אופן נישט שאפען קיינע נייע דורך וואס זיי צוברעקלען נאר די כוחות און שאדענען די שוין לאנג-עקזיסטירענדע.

די מאסען גופא מוזען אויך געדענקען דאס די קאאפעראציע איז זייער איינציגע נחמה און דערום מוזען זיי מיט אלע מיטלען בעקעמפען די פאלשע קאאפעראציע. אויב די יודישע אינטעליגענץ נעמט אויף זיך נישט די אויפקלערונגס-ארבייט טא זאל זי לכל הפחות נישט ברענגען קיין שאדענס און זאלען זיי נישט ארויסרופען קיין פערדראס פון די מאסען, וועלכע שטעהען אויפ'ן שטאנדפונקט דאס „ווער עס איז נישט מיט אונז, דער איז געגען אונז“.

דער פערשטערטער סכות.

(הומארעסקע.)

ר' נחמן, א איד א גביר און א אנגעזעהענער מענש אין שטאדט לערענט מיט א חברה בין מנחה למעריב „עין יעקב“ און האט אויך א אייגענע שטאדט אין מזרח. איז מקיים אלע מצות, נישט אזוי די מצוה גופא ווי הידור מצוה איז ביי איהם איינע פון די גרעסטע זאכען. און דעריבער היט ער טאקע אב אין יעדען יום-טוב דעם הידור מצוה מיט אלע פיטשעווקעס. דהיינו, חנוכה—האט ער דעם שענסטען חנוכה-לאמפ מיט אלערליי צאצקעלעך, פייגעלעך און פליטערלעך; פורים — די שענסטע מגילה; פסח — דעם שענסטען סדר מיט די שמורה מצות; ראש-השנה —די בעסטע פרות מיט מילגרוימען; ערב יום כפור—די שענסטע כפרה; און סכות— דער בעסטער לולב און שענסטער אתרוג.

היינטיגען פאר סכות, ווי אלע יאהר, פאהרט ר' נחמן אליין בכבודו ובעצמו קיין ווארשא נאך סחורה, כדי אין איין וועגס איינצוהאנדלען א אתרוג מיט א לולב: דאס איז דער עיקר. און ר' נחמן, דארפט איהר וויסען, וועט זיך אויף-קיינעם נישט פערלאזען מיט'ן איינהאנדלען. ער מוז עס אליין אנקוקען, ווייל דאס איז נישט מאנופאקטור, אדער אנדערע סחורות, ער ווארפט דארט איבער אלע קעסטעלעך מיט אתרוגים וויפיעל עס געפינט זיך. און טאמער זאגט איהם ווער א קרום וואָרט, ענטפערט ער – איך רעד דא מיט אייך וועגען געלד? ווייזט מיר נאר א הדר'ל! און גאט האט איהם טאקע צוגעשיקט היי-יאהר א הדר'ל, אז זינט ער קויפט אתרוגים האט ער נאך אזוינס נישט אנגעקוקט.

באלד ווי ר' נחמן איז געקומען אהיים, האט שוין די גאנצע שטאדט געוואוסט, אז ר' נחמן האט איינגעהאנדעלט א „פרי“, ער האט גלייך אויסגעפאקט זיין זילבערנע אתרוג-פושקע, א ירושה פון זיין טאטען ע"ה מיט'ן קליאש אינעווייניג, וועלכע ליגט אויך פון יאהר צו יאהר (אפשר אויך א ירושה) און לעגט אריין דעם אתרוג, ווי מ'לעגט אריין א וויקעל-קינד אין וויגעלע, און דעם לולב שטעלט ער ביי דער זייט אין א קווארט וואסער, כדי ער זאל נישט פערטריקענט ווערען.

ווען ר' נחמן איז דעם ערשטען אהענד געקומען אין בית-המדרש דאווענען מעריב האט דער גאנצער עולם זיך פערקליבען ארום זיין שטענדער און איהם אויסגעפרעגט, וויפיעל ער האט בעצאהלט, ווי אזוי ער דערגאפט אזעלכע שעהנע אתרוגים? און ר' נחמן

איינער טויג זיך און דער צווייטער האט צייט.

(גמינע-בילדלעך).

I.

ער טויג זיך.

אזוי הייסט עס ביי די מחנה פון לובלינער 9 №; ער טויג זיך דער פארשוין, וואס איז אראפגעקומען אוש פון לובלין, מיט וועלכען דער היגער מוסאליני האט מזכה געווען דעם ראדאמער כלל פאר קרוב א מיליאן זלאטעס, אויסער די צוויי שווארצע עגלה-פערד מיט׳ן מתים-קאראוואן.

פרעגט איהר די מחנה, צי אויפ׳ן פעראנטווארטליכען פאסטען פון א קהלה סעקרעטאר אין ראדאם האט זיך שוין נישט געפונען קיין היגער, ראדאמער יונגערמאן, אדער עלטערער אינטעליגענט. וועלכען די שטאדט קען און וועלכער קען די שטאדט; וועלכער האט אפשר א בירושה׳דיגע קהל׳שע טראדיציע; וועלכער זאל קענען וועקען צו זיך רעספעקט און צוטרוי; וועלכען די שטאדט האט „אפשר״ אמאל עפיס געקאסט (נישט ווי ס׳געלט נפש, וועלכעס ארויסבעקומענדיג צעהנער טויזענדער זלאטעס קהל׳ש געלד, וויל אפילו קיין פונפציג גראשען גדר-געלד נישט בעצאהלען).

צי האט זיך שוין נישט געפונען קיין היגער תושב, וועלכער זאל פאקטיש,ווירקליך און אמת׳דיג בעזיצען די העברעאישע שפראך (נישט ווי דער לובלינער. וועלכער זייפט די אויגען פון דעם דאנער ראפ שלוימי עט קאמפ. מיט זיין שמשיש-מקוה׳שען-אך-קוצקאבד׳ך דק׳ק-לשון).

וועלכער זאל טאקי פון די צווייטע זייט בעזיצען און בעהערשען אויך די פוילישע שפראך (נישט ווי דער לובלינער מיט די אייסגע׳חזר׳טע שעמאטען-מגילות ווי די פריקאזען-שרייבערס אין די אמאליגע קאזארמע-קאנצעלארעיעס);

וועלכער וואלט „אפשר״ געקאנט מפרנס זיין א פאמיליע. אדער גאר צוויי אין דער שרעקליכער נויט, וועלכע הערשט צווישען דער אידישער בעפעלקערונג אין ראדאם — און דוקא אמשטארקסטענס צווישען דער ראדאמער ארבייטסלאזער אידישער אינטעליגענץ, וועלכע איהר קאנט טרעפען יעדען פריהמארגען פערהונגערט און פערטריקענט. פער יאוש׳ט און פערצווייפעלט, ארומדרעהען זיך אין שטאדט׳ס גארטען!

פרעגט איהר זיי ווייטער די „נעזעצגעבערס״, פארוואס האט לובלין ארויסגעלאזט אזא חסך. פארוואס האט אנ׳אנדערע שטאט נים ארויסגעכאפט אזא כשרע-מציאה; פארוואס זאלען אלע צענטרען זיין אנגעפולט מיט אידישע פליטים פון ראדאם, מיט יודישע אינטעליגענץ (וועלכע דאמינירט, אגב, אומעטום מיט זייער אינטעלעקט) אין דא אהער — קיין ראדאם, און נאך דערצו אין א אידישע קהלה אריין. אלוא אין א דורך-און-דורך ארטיגע שטאדטישע אינסטיטוציע, וועלכע עגזיסטירט נאר און נאר פון היגע, שטאדטישע צוואנגס-שטייערען—זאל מען אהערברענגען א פרעמדען פארשוין פון דער גאנצער וועלט!

פרעגט איהר זיי ווייטער, פארוואס אויפ׳ן אמט פון א סעקרעטאר אין די ראדאמער יודישע קהלה איז גישט ערקלערט געווארען קיין עפענטליכען, פאר אלע רעפלעקטאנטען מיט אלע קוואליפיקאציעס צוגעגליכער קאנקורס. אזוי ווי ס׳געזעץ פאדערט, אזוי ווי דער סדר-הררך דיקטירט און אזוי ווי ס׳פיהרט זיך אין אלע קהלות. אין אלע מאגיסטראטען, אין אלע סיימיק׳ס, אין אלע זעלבסטפערוואלטונגען און בכלל אומעטום דארט, וואו פענסיעס ווערען געצאהלט פון קהל׳ישען פערמעגען.

אויף די אלע שאלות אייערע, קוועטשען זיי מיט די פלייצעס, די — מישטיינפנעזאגטע „פאטעס״ פון די שטאדט און בעבליען אונטער, אז קוים איהר הערט זיי:

ער טויג זיך.

פרעגט איהר זיי ווייטער, צי זיי ווייסען, אז דער דאזיגער פארשוין טהוט נישט די האנד אין קאלטען וואסער; אז די איינציגע עובדה זיינע איז. צו פיהרען פינסטערע אינטריגעס צווישען איין גרופע דאזארעס און די צווייטע. צווישען די בעאמטע און די דאזארעס (אזוי ווי ר׳האט עס געמאכט אין לובלין און פאר וואס ר׳האט טאקי געמוזט עוקר זיין פון דארט); אז ער האט מיט זיינע פינסטערע אונטערערדישע אינטריגעס צופלאקערט א העליש פייער פון שנאה און מחלוקה; אז צוליעב איהם זענען דאס ארויסגעקומען די גרעסטע סקאנדאלען און געשלעגען אין מתים-שטיבעל, בשעת וועלכע איין אויסדערוועהלטער — דער דשוענטעלמאן אף שידלאוויעץ — איז צוליעב עפעס אנ׳אפערטען-מעשה שיער נים גע׳הרג׳עט געווארען—, ארויפליהענדיג פון אלע שטיגען; אז די אלע „מרירות״ זענען דערנאך צעשמיערט געווארען אין דער ווארשאווער פרעסע, מאכענדיג ללעג ולקלס די שוין אזוי-אויך צושאנד-און-צו-שפאט געמאכטע ראדאמער יודישע קהלה.

אז צוליעב דעם פערשוין איז שיער נישט דערגאנגען צו קיין סקאנדאליעזען פראצעס, ס׳איז שיער נישט ארויסגעטראגען געווארען אויף די ברייטע גאס די גאנצע ברודיגע וועש פונ׳ם וויסטעניש אויף לובלינער 9 №. און אויב דאס איז נישט געשעהען איז נאר א דאנק דער ענערגישער אפפערווילליגער אינטערווענץ פון עטליכע עהרליךדענקענדע דאזארעס און פרנסים, ווי אויך דעם גוטען ווילען פון דעם צווייטען צד. וועלכער האט געוואלט אויסמיידען דעם ראדאמער קהל ס׳„בייזע וואונדער״.

פראטאקאלען פון זאושאנד

אז די איינציגע מלאכה, וואס דער דאזיגער פארשוין האט געהאט אין די גמינע: דאס איינ׳כתב׳נען די „פראטאקאלען״ פון „זשאושאנט״ (דאס הייסט ווי אזוי דער איין-איניגער שהכל-מייסטער זאגט זיך ארויס׳עט. אדער ווי אזוי דער דאזע ראפ שלוימי האט געהויבן א יד) אז אפילו אט די דאזיגע „מאניפעסטען״ האט ער פערנאכלעסיגט חדשום לאנג, ביז ס׳האט זיך אנגעזאמעלט א גאנצער שטויס און מ׳האט געמוזט ארויפרופען דערצו א ספעציעלען מענש און בעזונדער איהם דערפאר בעצאהלען (און דאס — דאן ווען מ׳בעל-הבית׳עוועט אהן א בורזשעט; פערשטעהט איהר שוין, ווי אזוי ס׳זענען פערווירקליכט געווארען די ביסטאלעטען — לייען פאסטולאטען — פון די „מאסען״ דורך זייערע „אויסדערוועהלטע״);

אז דער פארשוין האט ארויסבעקומען שווערע טויזענדער זלאטעס אויפ׳ן סמך פון דורך איהם אליין געפעלשטע,

---

איז זיך נעשטאנען מיט א קאלטע מינע און זיך נעגלעט בשעת מעשה זיין לאנגע ווייסע באָרד. ווי איינער רעדט — נאר איך קען טאקע זיין א בעלן אויף אזא מין אתרוג און נישט איהר קמצנים...

עס איז שוין שפעט ביינאכט, ביי ר׳ נחמנ׳ען שלאפען שוין אלע, נאר איין קעצעל קען נישט שלאפען: עס האט איהר א פנ׳ים פערשמעקט דער ארמאט פון אתרוג. איז עס ארויף אויפ׳ן פענסטער און גענומען שמעקען פון רער פושקע. ביז זי האט אראבגעשליידערט די פושקע אויף דער קאנאפע אין דער אתרוג איז ארויסגעפאלען און גענומען קויקלען זיך איבער דער פאדלאגע. פאר׳ן קעצעל איז דאס געווען א שיינער שפיעל. זי האט זיך גענומען יאגען נאכ׳ן אתרוג און ווי מיט א מייזעל, להבדיל. זיך גענומען שפילען: א כאפ מיט דער לאפקע, א ביס מיט די ציינדלעך און אפגעלאזט. אזוי א שטיקעל צייט, ביז עס האט אנגעביסען דעם פטום און צוגראבעלט דעם גאנצען אתרוג. אין דער פריה, ווען די שיקסע איז אויפגעשטאנען און געזעהן ווי דעם בעל-הבית׳ס „ציטרין״ ליגט אויף דער ערד, האט זי געכאפט אין דער גיך אפגעווישט מיט׳ן פארטיך דעם זאמד, איינגעוויקעלט אין קליאש און וואָרען צוריק אריינגעלייגט אין דער פושקע.

ר׳ נחמן שטעהט אויף ווי זיין שטייגער. ניט וויסענדיג פון קיין שום פותר חלום, גיט דעם לולב צו טראגען זיין אינגעל און דעם אתרוג נעמט ער אליין: דאס געטרויט ער נישט קיינעם, און געהט אין בית המדרש אריין.

עס קומט צו הלל, אלע אויגען פון גאנצען בית-המדרש זענען געווענדעט צו ר׳ נחמנ׳ען. דער חזן הויבט אן הודו... לד׳... ר׳ נחמן עפענט די פושקע און אלע קאלירען הויבען זיך אן צו בייטען אויף זיין געזיכט. ס׳איז געווארען א טומעל אין בית-המדרש. ר׳ נחמן האט גע׳הלש׳ט! דער חזן האט איבערגעריסען אין מיטן הלל, מ׳האט געבראכט וואסער און אפגעמונטערט איהם. ס׳האט ניט געדויערט קיין 15 מינוט און אנשים ונשים וטף האבען געוואוסט, אז ר׳ נחמן איז געבליבען אהן א אתרוג.

אנדערע האט אפשר אין הארצען הנאה געטוהן. אבער ר׳ נחמן האט געהאט א פערשטערטען סכות.

דער בעסטער עונג יום-טוב איז צוגענומען געווארען ביי איהם — דער אתרוג.

רב בפ״ג.

געקראצט, געמעקט און געפיקסעלטע „פראטאקאלען" (און ס'איז נישט קיין וואונדער, ווען מ'וועט נעמען אין בעטראכט, אז די מישטיינסגעזאגט „פראטאקאלען" זענען „געמאכט" געווארן 6 — 8 חדשים נאך דער „זיצונג").

אז דאן, ווען אין בודזשעט, אפען, פאר'ן קהלה ראט, פאר דער אויפזיכטס-מאכט און פאר דער גאנצער עפענטליכקייט האט עס געהייסען, אז ער נעמט נאר 4800 זל. יעהרליך, דאס הייסט צו 400 זל. א חודש — האט ער פאקטיש בעקומען אנ'ערך 8000 זלאטעס יעהרליך (ביודעים) ד. ה. כמעט דאפעלט (אין יאהר 1925 האט עס אויסגעמאכט איבער 130 דאלאר א חודש).

אז אויף אזא אופן איז צוליעב דעם פרעמדען פארשוין דער אייגענער ראט, אלזא דער פאקטישער בעל-הבית פון דער גמינע אויף א אונערהערטען אופן אבגענארט געווארען;

אז ווען די רעווידענטען פון דער קעלצער וואיעוואדשאפט האבען איהם, ווי אלע בעאמטע, געפרעגט אין וואס אייגענטליך זיין טעטיגקייט אין די גמינע בעשטעהט — האט ער, דער קשים-ספעציאליסט, נישט געוואוסט וואס צו ענטפערען און געבעטען רחמים צו געבען איהם א טערמין פון צוויי טעג צו צוגרייטען א תשובה.

פרעגט איהר זיי, צי זיי ווייסען, אז בכדי אויסצוהאלטען דעם דאזיגען פארשוין, וועלכער ברויך צו האבען אזש 2 טעג צו ענטפערען וואס ער שהוט אין גמינע — קומט אויס צו ליציטירען 400 ארימע יודישע פאמיליעס!?

אז אויף אזא ארט האט דער פארשוין אין יאהר 1925 ארויסבעקומען 10,25 %. אין יאהר 1927 — 10,32 פראצ. און אין יאהר 1926 — גאנצע 24,13 פראצ. פון גאנצען יעהרליכען, איינקאסירטען קהלה-עטאט!

אז כמעט דער גאנצער דעפיציט, אין וועלכען די „גמינע" זינקט וואס אמאהל טיעפער און טיעפער, וועלכער האט פאר'ן יאהר 1926 בעטראפען 22734.84 זל. און פאר'ן יאהר 1927 24890.66 זל. און וועלכער דריקט די יודישע ארימע בעפעלקערונג ווי א שווערער שטיין — איז ארויסגערופען נישט אזוי ווייט דורך די הייליגע מלחמה, ווי דורך דעם, וואס די ראדאמער ארימסטע שבארימסטע יודישע קהלה איז נישט אימשטאנד אויסצוהאלטען אזא שווערע משא, ווי דער לובלינער, וועלכער איז נישט נאר גענצליך איבעריג, נאר זאגאר שעדליך און פשוט געפערליך פאר'ן נארמאלען גאנג פונ'ם היגען יודישען קהלה-לעבען;

אז אין דערזעלבער צייט, ווען צעהנדליגער ארימע בעאמטע, וועלכעס פענסיעס האבען בעטראפען פון 30 ביז 50 זל. א חודש און אביוני'ישדיגע בעלי-חובות ווי סוחרים'לעך און בעלי-מלאכות פלעגען אנפולען ס'קהל-שטיבעל מיט געוואלדען און יללות צוליעב חובות און פענסיעס פאר לאנגע חדשים; ווען דער בוכפיהרער א דערשמעטערטער און דערדריקטער פון איבערמענשליכער נערוועזער ארבייט און פון צער און רחמנות האט געמוזט ארומלויפען אין די בענק אויפצוהאלטען די וועקסלען (ס'וויסטעניש האט יעדען טאג געהאט א גאנצען שטויס וועקסלען צו צאהלען) ווי אויך אויף אייגענע האנד צוזאמענצושטעלען א פאר זלאטעס פאר די אומגליקליכע מאסע, ווען אין שוהל און בית-המדרש איז צוליעב א פאר זלאטעס איבערגעריסען געווארען די עלעקטריע; ווען וראשעניזיגע סובסידיעס (פון 100 אדער 250 זלאטעס) פאר ארימסטע ראדאמער שטאדטישע אינסטיטוציעס ווי: פאר ארימע קימפעטארינס, פאר'ן יתומים-הויז, פאך-קורסען און אנדערע זענען געווען פערלעגען יאהרען לאנג; ווען ארימע שווינדזיכטיגע, פיבאטניקעס, וועלכע האבען שוין געהאט אויסגעפועל'טע החלטות פון דער פערוואלטונג האבען, פאכענדיג מיט די לעצטע אטעמס אנגעפיעלט ס'וויסטעניש, ווארטענדיג וואכען-לאנג אויף די 20-זלאטעדיגע „שטיצעס" צו פאהרען אין מרפא אריין קיין אטוואצק — אין דער זעלבער צייט האט דער פרעמדער פארשוין פון לובלין ארויסגעקריגען אויסער די

מיניסטעריאלע פענסיעס

— טויזענדער זלאטעס גראטיפיקאציעס, געפיקסעלטע הלוואות און פשוט געלדער.

אויף די אלע טענות, אויף די אלע שאלות, דאכט זיך אפענע, דאכט זיך קלארע, דאכט זיך איבערצייגענדע, דאכט זיך פשוט'ע — קריגט איהר איין איינציגע „תשובה":

ער טויג זיך.

פרעגט איהר זיי — מיט וואס טויג ער זיך דאס אזוי שטארק דער לובלינער אויפ'ן אמט פון א קהלה סעקרעטאר?

צי מיט דעם, וואס ער קאן העצען און אינטריגירען שטילערהייט;

צי אפשר מיט דעם טויג ער זיך, ווייל ער קאן מאכען ביי זיך סעודות פון שעפטענס און טשאלענט פאר די פאר באנקראטירטע הקדש'ניקעס, וועלכע פלעגען, אנטלויפענדיג פאר די בעלי-חובות, אנפולען ס'מתים-שטיבעל צו גאנצע טעג;

צי מיט דעם אפשר טויג ער זיך, אז ווען די רעשט בעאמטע פלעגען, בויגענדיג זיך פשוט אונטער די לאסט פון פיעבערהאפטע נערוועזע ארבייט, הארעווען צו גאנצע נעכט ביז'ן אין בלויען טאג אריין נישט וויסענדיג פון קיין שבת און פון קיין יום-טוב (אין דער „שטרענג רעליגיעזער קהלה" האט מען געארבייט שבתים, פסחים און סוכות'ן; אוועקגעריקט דעם טיש פון פענסטער, פערהאנגען די שויבען — און געארבייט). — אין דערזעלבער צייט ווען די רעשט בעאמטע זענען פשוט געפאלען אונטער דער לאסט פון ארבייט — איז ט'דאזיגער יחיד'ל געזעסען גאנצע טעג בוכשטעבליך ליידיג און געוויילט מיט נישט-געשטויגענע מעשיות דעם איינציגער געזעצגעבער בשעת יענער פלעגט זיך שניידען די נעגעל לכבוד שבת, אדער ווען ער פלעגט זיך צוקלאפען נייע „פאזקאוועס" צוליעב עפיס „א פאלקאוואי-פראזדניק" ביי די הברה יש, אדער ווען ער פלעגט זיך צוגרייטען בנעימות'דיג „אשר-יצר-מאטעריאל" אויפ'ן „ימים-נוראים-סעזאן".

צי דאס הייסט דאס אזוי שטארק געטויגט אויפ'ן אמט פון א קהלה-סעקרעטאר פאר 8000 זל. א יאר (ביודעים)?

צי אפשר דערפאר טויג ער זיך, ס'ראדאמער בן-זקונים'ל, ווייל ער טראגט נאך די וואליזקע קיין אטוואצק דעם פראטעקטאר זיינעם, פאר וועלכען ער פלעגט שטיין גרייט צו לאכען און צו וויינען, צו פאלען כורעים, צו טאנצען א קאדריל אויף יעדען וואונק פון מוסאליני. די אידיללע איז געווען אויסגערעכנט: דער גענעראל-סעקרעטאר האט „נעבעך" געמיינט, אז דער ראדאמער מוסאליני, וועלכער האט איהם ארויסגעבראכט פון לובלין, וועט ווערען א דעפוטאט. אפשר פרעזעס פון „ראדא רעליגיינא"; אפשר גאר א סענאטאר, און דאן — דאן, אז יענער וועט זיין א גדול בישראל, איז ווער, אז נישט ער?

צי דערפאר טויג ער זיך דאס אזוי שטארק אויפ'ן אמט פון א קהלה-סעקרעטאר אין ראדאם פאר 8000 זל. א יאהר (ביודעים)?

צי אפשר דערפאר טויג ער זיך, דער לובלינער, ווייל ער האט גוט פערשטאנען צו האפען פיש אין ברודיגען וואסער, אנצוברויטען זיין געבראטענס אויפ'ן ראדאמער קעסטענבערגישען פייער; אויסצונוצען די פינסטערע אנטי-קעסטענבערג'ישע מלחמה-פסיכאזע פאר זיינע צוועקען; אז ווען נאר ס'איז איהם ווער געשטאנען אין וועג, ווען ס'האט איהם נאר ווער געשטערט אויסצופיהרען זיינע געלד-מאניפולאציעס אויף קהל'ס חשבון, „פיקסלען", כתיבה'לעך (פראטאקאלען), פרח'נען חשבונות'לעך, (אטיגנאציעס) האט ער זיך גארניט וויסען געמאכט, [illegible] פריהער זיינע שטאמגעסט, עטליכע הקדש-ניקעס מיט שעפטענס און טשאלנט בעשמאלצן מיט א פאר מעשיות און אוועקגעזעצט זיך מיט זיי אין א זייט (ס'געלע בשט גייט נישט, ס'שארט זיך) און איינגעשושקעט א „סוד" אין אויער, אז יענער, אט יענער, דער דאזיגער הייסט עס, וואס שטייט איהם אין וועג, איז רחמנא-לצלן געחאפט דורך קעסטענבערג'ן און גיט איהם ארויס אלע סודות, הראיה, ר'האט אליין געזעהען. ער, טשעביריאק, האט אליין געזעהען, ווי יענער האט נעכטען ביינאכט ארויפגעטראגען א גאנץ זעקעל סודות גלייך צו קעסטענבערג'ן אין טשוב אריין!

דער קעסטענבערגישער ארגומענט

פערשטעהט זיך, אז דער קעסטענבערגישער ארגומענט אויפגעפאסט אין די פינסטערע מלחמה-פסיכאזע אויף לובלינער № 9 און אונטערגעהאלטען דורך די פאהר הקדש'ניקעס טרעפט צום מוח פון אפילו די פערנונפטיגסטע ראזארעס און פרנסים. וועלכע, זייענדיג פערנומען מיט אייגענע דאגות, האבען מעגליך קיין אהנונג נישט וואס אין די דאזיגע נעסט טהוט זיך אן און, ווערענדיג אויף אזא טייוולאנישען אופן אבגענארט און שאנטאזשירט, ערלויבען זיי זיך, צו זייער גרויסע קאמפראמיטאציע, אויף די גרעסטע עולות לגבי די פראחאצירטע.

צי מיט דעם, הייסט עס, טויג ער זיך אזוי שטארק אויפ'ן אמט פון א סעקרעטאר אין דער קהלה, אלא אין א אינסטיטוציע, וועלכע באזירט איהר עקזיסטענץ נישט אויף האנדעל, נישט אויף רווחים, נישט אויף אייגננוצען, נאר אויף ריינער עטיק, אין וועלכע אויפפאסונג ס'זאל נישט זיין?!

צי אפשר דערפאר טויג ער זיך, ווייל ער קלעבט אן דעם ראדאמער גרוזענבערג, נאכשפרענגענדיג זיך נאך

איהם ווי א צוגעשטעפּטע שטיק „האָניג“.

צי דאָס הייסט דאָס אַזוי שטאַרק געטויגט אויפ'ן אמט פון א סעקרעטאַר פאַר 8000 זלאָטעס א יאָהר (ביורעים)?

צי אפשר טויג ער זיך מיט דעם, ווייל ער קאָן הכנעה'דיג אינטערטאַנצען נישט נאָר די שיין „געקרוינטע“ „גע-זעצגעבערס“, נאָר אפילו די אַלע, פון וועלכע ער „שפּירט“ ארויס, אז זיין וועלען אמאָל זיין דאָזאַרעס?

צי אפשר דערפאַר טויג ער זיך, ווייל ער פלעגט אָנגעהאַרטע מאָמענטען, ווען אַלע בעאַמטע זענען אָוועקגעגאַנגען און דערנאָך מיט נאָכגעמאַכטע שליסלען עפענען ווייערע שענק, ארויס-לקח'נען פון דאָרט די ביכער און פאַר-שטעלען זיך פאַר די דאָזאַרעס מיט די דאָזיגע פרעמדע ארבייט, מיט פרעמ-דע „האַרעוואַניע“?

מיטעלאַלטערליכע
מתים-טאַרגעס.

צי אפשר דערפאַר טויג ער זיך, ווייל דאָן ווען ס'קומען פאָר אין חיס-טעניש די מיטעלאַלטערליכע מתים-טאַרגעס; ווען פון איין זייט שטעהען די קרובים פון נעשטאָרבענעם, אויסגע-מאַטערט און דערשלאָגען, ערשעפּט פון געלד און כּחות און פון דער צווייטער זייט דער אכזר פון חוטפים-טאַרט פון ניקאָליי דעם ערשטענס ציימען; ווען דער דאָזיגער צאַפּט ארויס דאָס רעשט ביסעל פון די אומגליקליכע איבערגעבליבענע ווען ער „חייזט זיי אויף“, אז לויט זיינע „אינפאָרמאַציעס“ האָט דער טויטער איבערגעלאָזט א מט-מון געלד: אַ ניי-מאַשין, א בשמים ביק-סעל, 4 לייכטערס, א חנוכה-לאָמפּ, אַ נייע שוואַרצע געהאָקטע קאַפּאָטע מיט נאָך 2 יום-טוב'דיגע בגדים און גיט זיי דערווייל אָנצוגעהערען, אַז באַם מ'וועט ביי איהם קויפען לייוועגט, וועט עס קאָסטען וועלוועלער (ברר... אמת!.. ברר...) — אז אין דער זעלבער צייט שאַרט זיך אַלע מינוט אונטער ס'גע-לע נפש און ציהט דעם „קופּעך“ ביים אר-ביל, ער זאָל ניט זיין נאָכגיעביג—ער, דער אכזר, הייסט עס, זאָל נישט זיין צו מילד און זאָל גאָרנישט נאָכלאָזען פון די טאַקסע; צי מיט דעם טויג ער זיך דאָס אַזוי שטאַרק, דער פון לובלין פאַר'ן ראַדאָמער כלל פאַר 8000 זלאָטעס א יאָהר (ביורעים)?

אויף די אַלע טענות, אויף די אַלע שאלות, אויף די אַלע פּערסוואַזיעס קריגט איהר נאָר איין איינציגע „תשובה“:

„רע טויג זעך“

ער טויג זיך — בריפּט דער ראש זייערער.

ער טויג זיך — בעפליעט נאָך אחשורוש.

KARMELKI CZEKOLADOWE
G. G. L A R D E L L I

ער טויג זיך — גרילצט נאָך די גאַנ-צע אונקריסישע מחנה:

„ער טויג זיך“!

נו! האָט ער זיך טאַקי געטויגט:

האָט טאַקי דער דאָזאַר ש. אַראָב-געשיפּעפּרט אין די טיעפע חיוען-פּאַ-לעס אריין עטאַט-געלדער, ביז דער בוכפיהרער האָט עס ענטדעקט און עס איהם פּשוט מיט קונצען ארויסגעריסען, ווי א קאַץ ס'שטיק פעטס פון מויל ארויס; האָט טאַקי דער „געזעצגעבער“ דער דאָזאַר אין די פּאַדקאָוועס „פּער-געסען“ א רעשט צו געבען פון די מתן-בסתר-געלדער, ביז דער בוכפיה-רער האָט א'ם פּשוט ווי מען זאָגט עס „ביי די קליאַפּעס אָנגעהאַפּט“ און ווען דער בוכפיהרער האָט איהם געפּאַקט דעם פּאַרשוין פון לובלין „אויף די הייסע מינוט“, ביי געטרח'ענטע קאָסע-קויטלעך און איהם מקיים-פּסק געווען טאַקי אויפ'ן ארט איז זיך די מחנה צונויפגעלאָפען נישט-פויט, נישט-לעבע-דיג, מתיעץ געווען זיך דריי טעג און דריי נעכט און מחליס געווען. אַז למען השלום, פון שלום-וועגען, הייסט עס ואָל... דער לובלינער מפייס זיין דעם בוכפיהרער און שאַ—שטיל — שאַ, שאַ.

ש-ש-אַ—אַ—אַ—אַ

פרעגט איהר די מחנה: נו, וואָס זאָגט עטץ יעצט?

צי טויג ער

צי טויג ער זיך

צי זעהט איהר נישט, אַז ער נאַרט אייך אַלע אָז, אז ער לאַכט פון אייך אין די פויסטען אריין; וואָלט איהר איהם נאָר אָנגעמאָסטען גוט מיט די אויגען, וואָלט איהר ארויכגעדרונגען מיט אייער בליק זיין גאַנץ וועזען, וואָלט איהר נישט בעדאַרפט צו זיין קיין גרויסע פּסיכאָלאָגען אום צו דער-זעהען, אז דער פאַרשוין געהער צו די דאָזיגע קאַטעגאָריע טיפּען פון די צאַרישע צייטען, וועלכע פלעגען זיך אריינבעקומען אין די סאָציאַליסטישע רייהען, בכדי דערנאָך ארויסצוגעבען זיי וועמען מען דאַרף.

KARMELKI OWOCOWE
G. G. L A R D E L L I

צי זעהט איהר נישט, דאָס וואָס ס'האָט דערזעהען נישט קיין קהל'שער „שהוער“ נאָר א געוועהנליכער בעאַמ-טער אין מאַגיסטראַט, וועלכער, ווי נאָר ער האָט איהם אָנגעקוקט — האָט ער א זאָג געטוהן:

„nie wiem, co to jest, ale temu osobnikowi źle z oczu patrzy“

צי זעהט איהר דאָס אַלץ ניט, „כאַ-טעס“ פון די שנאָרס?

צי אפשר זעהט איהר יאָ, נאָר איהר האָט מורא פאַר איהם, אפשר ווייסט ער „צופיעל“? אפשר האָט דער בער דעם פּאָסטוך און נישט דער פּאָסטוך דעם בער? (דער לובלינער תכשיט פאַר 8000 זל. א יאָהר (ביורעים) האָט שוין געסטראַשעט די „טאַטעס“ פון שטאָדט מיט דמים בראשו, ס'הייסט, אַז וועבאַלד וועמ פון זיי ס'וועט מיט איהם טשע-פּען וועט ער מיט'ן קאָפּ בענאַהלען. דאָס איז שוין געווים נישט קיין פּשוט-ער ענין).

די קוקען זיי זיך איבער, די תור-רוס'עס, ווי זיי וואָלטען געוואָלט זאָ-גען: א פערד האָט א גרויס מויל און קאָן ניט רעדען און א מענש האָט א קליין מויל און קאָן ניט רעדען; באַלד אָבער שטעלען זיי זיך אויף די קעל-נער און צוקריכען זיך. יעדער אין א בעזונדער ווינקעל. ארייִנשמייכלענדיג שעלמיש אין די בערד אריין און אונ-טערפּאָנפּלענדיג מיט א ניגון:

„רע טויג זעך“ אָבער פאַ—ריט!

האָט ער זיך טאַקע געטויגט, האָט ער טאַקע „וואויל“ געפיהרט ביז... אַזוי לאַנג און אזוי ברייט ביז די גמי-נע-ביכער זענען ארויפגעטראָגען גע-וואָרען אין סטאַראָסטוואָ.

טאַקע באמת ווערטה פאַר אונז „אר-בייט“ 8000 זל. א יאָהר (ביורעים).

(פאָרטזעצונג קומט)

מ — ר.

בעקאַנטמאַכונג.

איך מאַך בעקאַנט דעם ג. ראַדאָמער פּובליקום, אַז אויף די אָנקומענדע ימים-טובים איז מיין געשעפט פערזעהן מיט א גרויסען אויסוואַהל קידוש-וויינען, „כרמל“-וויינען, בראָנפען און ליקערן.

גלייכצייטיג מאַך איך בעקאַנט, דאָס שבת און יו"ט בעקומט מען ביי מיר פלעשלעך ביער אויף קוויטלעך, וואָס ווערען אויסגעקויפט פרייטאָג, אָדער ערב יו"ט. איך שיק אויך אָב ביער פון אַלע פירמעס צום פּרייז 10 זל. פאַר א יעדינקע צוזאַמען מיט פלימפלעך.

מיט אכטונג **ה. לאַנדאַ** ראַדאָם, וואַלאָווא 35.

Od wielu lat już istniejące

Biuro Próśb
TŁOMACZEŃ i PRZEPISYWAŃ

p. f. „PROLITEX“

RADOM, WAŁOWA 5. oficyna I-e piętro.

USKUTECZNIA

Podania, skargi, opozycje, apelacje w sprawach cywilnych, karnych, wojskowych i paszportowych oraz **rekursy do wszystkich urzędów państwowych i administracyjnych**

KORESPONDENCJA HANDLOWA

umowy i punkt. przedrejentalne

פון ראדאמער הילפס-קאמיטעט פאר די געליטענע אין א"י.

װענדונג צו די זאמלער, צו די פערמעגליכע יודישע ספערען אין ראדאם.

מיר האבען דעם כבוד צו מעלדען דער יודישער עפענטליכקייט פאלגענדעס: מיר האבען בעשלאסען צו ליקװידירען אונזער אקציע און פ'ביורא דעם 25/x ד. י. מיר בעטען אלע בעטייליגטע אין דער זאמלונג זיי זאלען אונז חומ'ס צושטעלען די געזאמעלטע געלדער מיט די מאטעריאלען, בכדי מיר זאלען קענען צו דער בעשטימטע צייט ליקװידירען דאס ביורא. מיר אפעלירען אויך צו אלע פערמעגליכע פערזאנען און פירמעס, װאס האבען זיך נאך ביז יעצט נישט בעשטייערט זיי זאלען פרייװיליג איבערגעבען זייערע נדבות אין אונזער ביורא, אדער אונזער פרעזעס דעם ה' איתמר אדלער. זאלען די נעמען פון פערמעגליכע יודען נישט פעהלען און דער רשימה פון די שפענדער פאר אין דעם העכסט הומאניטארען און נאציאנאלען ציעל.

בעריכט אין „ראדאמער לעבען".

א יענויער בעריכט װעט איבערגעבען װערען אין צװייטען נומער פון „ראד. לעבען", אין װעלכען ס'װעלען פיגורירען אלע מנדבים און נאטירליך װעלען פעהלען די נעמען פון די, װאס האבען נישט בעװיזען זיך אנצורופען אויף אונזערע אפעלען.

רעיעסטראציע פון פאהרען צום בלימעל.

מיך בעטען זיך גלייך צו רעיעסטרירען אין אונזער ביורא צום אנטיילנעמען אין בלימעל-פערקויף, מיטװאך חומ'ס דעם 23/x; מיט'ן בלימעל שליסען מיר די זאמלונג.

ענטשעדיגונג פאר דער פרוי ה. בירענבוים אין ראדאם.

אויף סמך פון א בעשלוס געפאסט ביי פולער איינשטימיגקייט פון אונזער ענזעקוטיװע און אקצעפטירט דורכ'ן װארשאװער צ. ק. װעט אין די נאהנטסטע טעג אונזערס א דעלעגאציע בעזוכען די פרוי העסי בירענבוים פון ראדאם, װעמענס זוהן ס'איז געפאלען, פערטיידיגענדיג העלדיש „ימין משה" (חיים בירענבוים, אפאטאװסקי ז"ל) און איהר אויסדריקען מיטגעפיהל צום פערלוסט, אויסזאהלענדיג איהר אלס איינמאהליגע שטיצע 500 זל. גלייכצייטיג האבען מיר אנגענומען שריט ביי די מאסגעבענדע א"י פאקטארען, אז די פרוי ב. זאל בעקומען איהר ענטשעדיגונג פון דער א"י-רעגירונג. מיר האבען זיך װעגען דעם ענין געװענדעט צו דער הנהלה הציונית, ועד הלאומי, הסתדרות העובדים און צום אדװאקאט חיים קראנגאלד, ירושלים.

פאר דער עגזעקוטיװע

פרעזעס: איתמר אדלער

װיצע-פרעזעסען:

יחיאל פרענקעל, מנחם הארחיץ

סעקר.: י. צ. שטאטהיינער.

Biuro Próśb — p. f. — EXPRESS

w RADOMIU, przy ul. LUBELSKIEJ Nr. 27.

Podaje do publicznej wiadomości, że Biuro załatwia wszelkiego rodzaju podania i odwołania do wszystkich władz państwowych i komunalnych, korespondencję handlową, krajową i zagraniczną, tłomaczenia z języków obcych, sporządzanie bilansów, budżetów, umowy i kontrakty a także przepisywanie na maszynie.

Przy biurze, które zostaje prowadzone pod kierownictwem sił rutynowanych i fachowych, otwarty został dział zleceń i informacji i handl.

Ceny możliwie przystępne.

אזוי װי מיר לעבען איצט דורך שװערע צייטען און יעדער גראשען, װאס מיר װילען אויסגעבען, מוז זיין גענוג בערעכענט, האלטען מיר פאר פאסיג אויפמערקזאם צו מאכען דאס גרעסטע פובליקום, אז אויב איהר װילט באמת שפארען געלד און אויסנוצען די געלעגענהייט אינצוקויפען טיש-, בעט- און לייב-װעש, דאן

קויפט נור WIDZEWSKIE O, K, -סחורה.

נישט קוקענדיג דערויף, װאס די דאזיגע סחורה װייזט אויס פון ערשטען בליק צו זיין טייערער װי געװעהנליכע

באצאהלט זי זיך אבער פיל-פאר א דאנק איהר דויערהאפטיגקייט

זי איז אפילו פראקטישער און שענער פאר ריינע ליינען-סחורה.

פאר דעם גאראנטירען מיר מיט א פולען געװיסען, און מיר בעטען יעדען איינציגען נישט דורכצולאזען די געלעגענהייט און זיך צו איבערצייגען אין די מעלות פון אונזערע סחורות.

WIDZEWSKA MANUFAKTURA

SPÓŁKA AKCYJNA

Łódż.

CAŁY RADOM ZGODNIE DZIŚ MÓWI

PRZEZ ŚWIĘTA KAŻDODZIENNIE
WIELKA PREMJERA
Największego arcyfilmu sezonu
P. T.

ŻE NAJLEPSZE FILMY SEZONU

NIEŚMIERTELNA MIŁOŚĆ
Realizacja genjalnego George Fitzmanrice.
To druga wielka parada lecz powietrznej armji.
To film który pochłonął miljony i całą oskardę angielską lotniczą
To film który porwie i oszołomi każdego widza
To dramat potężnego uczucia które zakwitło wśród grozy największej wojny świata.
Cudny, przepiękny niezapomianiany film
W ROLACH GŁÓWNYCH 2 sławy ekranu
COOLEN MOORE
i HARRY COOPER
To zaliczony do największych szlagierów sezonu.

DEMONSTRUJE TYLKO Kino ODEON

ODEON POSIADA Najlepszą ORKIESTRĘ z 10-ciu osób.

צוויי ראדאמער דאזארעס קעמפפען איבער א קרקע.

צוויי ראדאמער דאזארעס האבען בעקומען פון זייערע מאמעס אנ'אנזאג, אז איבער 120 יאהר זאלען די זיהן זייערע ברענגען זיי צו זייער אייביגער רוה נעבען א בעשטימטען קבר פון א היגע אשה צדקנית. דערביי האבען די מאמעס פון די דאזארעס געוויזען אנגעוויזען דעם נאמען פון זייער שכנ'טע אין אויף וועלכען ארט.

היות ווי איינער פון די צוויי דאזארעס הענעך ווינטרויב אין דער גאנצער פארוואלטונג פון דער בית-עלמין-אבטיילונג אין גמינע, איז איהם גאנץ לייכט געווען מקיים צו זיין די צוואה פון זיין מוטער. ער האט, נעמליך, געמאלדעט זיינע אונטערטהעניגע, ס'הייסט די בעאמטע אין גמינע, אז ער רעזערווירט אויף לאהר מאה ועשרים שנה א קרקע פאר זיין מוטער ביים קבר פון דער פערשטארבענער אשה צדקנית פייגע הענע זילבערשטרום.

צו דער זעלבער צייט האט די מוטער פון צווייטען דאזאר נטע ווייסמאן פערלאנגט פון איהר זוהן, אז לאחר מיתה זאל דער זוהן איהרער זיך בעמיהען צולייגען זי נעבען דער זעלבער צדקת פייגע הענע, וועלכע איז א גרויסע מיוחסת, אנ אייניקעל פון גרעסטען מקורב פון קאצקער רבי'ן, ר' הירש טאמאשאווער, געוועזן די פרוי פון דעם ביז היינט נאך נישט פערגעסענעם אמת'ען חסיד און בעל מידות טובות ר' חיים לייבוש שוחט ז"ל און דער עיקר — יחוס-עצמה מיט וואס די פערשטארבענע פייגע הענע האט זיך אויסגעצייכענט. איהרע מעשים טובים האבען געהאט א שם אין דער גאנצער שטאדט. בין איהר טיפער עלטער האט זי געקלעטערט אויף בוידעמ'ס און קעלער'ס, וואו זי האט געשפייזט די געזונטע און געטיילט רפואות די קראנקע. חוץ דעם האט זי בעוואויגען אויך אנדערע מענשען צו טוהן חסד און צדקה. נישט אומזיסט האבען די מאמעס פון ביידע דאזארעם אזוי געשטרעבט צו זיין די שכנטעס פון דער דאזיגער אשת חיל און טאקע נישט אומזיסט האבען די זיהן געוואלט אזוי הייס מקיים זיין כבוד אם אויף אזוי פיעל, אז צוליב דעם איז אויש צווישען די צוויי חבר'ישע דאזארעס אויסגעבראכען א שטארקער קאמפף.

און אט וואס איז געשעהן:

די פאריגע וואך איז געשטארבען די מוטער פון דאזאר נטע ווייסמאן. ביים ערלעדיגען די פארמאליטעטען אין גמינע האט ה' ווייסמאן קאטעגאריש פערלאנגט א קרקע נעבען דער פערשטארבענער פרוי פייגע הענע זילבערשטרום. דא אבער האבען די בעאמטע אויסמערקזאם געמאכט, אז דאס ארט איז רעזערווירט. אויף דעם באדען איז ענטשטאנען א קאנפליקט צווישען די צדדים. אין רעזולטאט פון וועלכען עס איז צונויפגערופען געווארען א זיצונג פון דער גמינע-פערוואלטונג, איבערהויפט פון די מיטגלידער פון דער „פאגזשעבאווע"-קאמיסיע, וואו דאס רוב שטימען האט זיך ארויסגעזאגט צום גינסטען פון ה' ווייסמאן. דער באשייד איז געווען, היות ווי ה' ווינטרויב האט פאר די קרקע נישט בעצאהלט, איז דאס ארט פריי און איז צוטריטליך פאר דעם, וואס וויל עס קויפען. ה' מוליער האט געהאלטען, אז אין דעם פאל דארף האבען א דאזאר א פריווילעגיע — און דאס ארט געהערט צום ה' ווינטרויב, וועלכער האט עס קונה געווען מיט'ן בלויזען זאגען. די מעהרהייט און צווייסט די האנדווערקער-פרנסים האט אבגעווארפען דעם פריווילעגיע סיסטעם, ערקלערענדיג, אז ווען דאס זאל גילטען קאנען אלע פרנסים אויפ'ן בלויזען ווארט רעזערווירען פלעצער. און אזא ארדנונג וואלט פשוט געשאפען א קאמי'שע לאגע.

לויט'ן בעשלוס פון דער קאמיסיע און פארשטעלענדיג א צייגניש פון דער גמינע האבען די קברנים גענומען גראבען דאס קבר לויט'ן וואונש פון ה' ווייסמאן. אבער דא האט עמיצער צוגעטראגען דעם ה' ווינטרויב און יענער איז תיכף ארויפגעפאהרען אויפ'ן בית-החיים און פערווערט צו גראבען דאס קבר. די קברנים, געפינענדיג זיך אין גרויס פערלעגענהייט, ווען פון די דאזארעס צו האלכען, האבען אוועקגעלעגט די כלים, בלייבענדיג ווארטען, אז די צדדים זאלען זיך פערגלייכען. עס איז אלזא געבליבען, אז ביידע דאזארעס זאלען אראב אין שטאדט און האלטען א דין-תורה.

ה' חיימאן האט, וועלענדיג זיין זיכער, אז ביז'ן פסק וועט נישט פארקומען עפ"ס „נייעס" האט געשיקט זיינע קינדער האלטען די דין-תורה און אליין איז ער געבליבען היטען דאס ארט.

ה' ווינטרויב מיט די אייניקלעך פון מת זענען אוועק צום קויפער רב. אבער דער לעצטער האט נישט געוואלט נעמען אויף זיך און ארויסגערופען דעם צווייטען ב"ה — ר' שכאל טייטעלבוים. דער ראבינאט האט לאנג געזוכט און, נישט געפינענדיג קיין דין

מעגען א־א טכסיך. האבען זיי ערקלערט, או זיי קענען נישט ארויסטראגען קיין ענדגילטיגען פסק. אזוי נאך איז די סיטואציע ווייטער נישט געענדערט געווארען און די קברנים האבען ווייטער מורא געהאט זיך צוצוריהרען, און דאן, נישט האבענדיג קיין אנדערע עצה, האט ה' ווייסמאן מיט די קינדער אליין גענומען גראבען דאס קבר פון זייער מוטער און באבע, און דערמיט קונה געווען די קרקע, ערפילענדיג אזוי נאך די צוואה פון דער פערשטארבענער.

צוויי מאנאטע תפיסה פאר בעליידיגען א יודישען סעקוועסטראטאר.

מיט א געהיסע צייט צוריק איז צום קריסטליכען סוחר פאמארסקי אריינגעקומען דער יודישער סעקוועסטרעטאר פון מאגיסטראט אויפצומאהנען שטייערן. פאמארסקי האט זיך אנטקעגענגעשטעלט און געשטערט אויספיהרען זיין אמט. דערביי האט ער דעם יודישען סעקועסטראטאר ל. אסטריאן שטארק בעליידיגט. דער סעקוועסטראטאר איז דאן ארויס און גערופען א פאליציאנט, אין וועמענס געגענווארט דער ה' פאמארסקי האט איהם דאן פיזיש בעליידיגט און דערביי זיך אויסגעדרוקט, אז אזוי דארף מען מאכען מיט אלע סעקיעסטראטארען.

דער מאגיסטראט האט דעם ה' פאמארסקי איינגעקלאגט אין געריכט. פאריגע וואך איז אין היגען פרידענס-געריכט פארגעקומען דער פראצעס. מצד דעם אנגעקלאגטען האט זיך צום פראצעס געשטעלט דער בעקאנטער אדוו. גאלטעוועסקי, מצד דעם מאגיסטראט דער יונגער פעהיגער אדוו. באלעסלאוו חאשילעווסקי.

ביים עפנען די געריכט'ס-פערהאנדלונג האט דער ריכטער אויפמערקזאם געמאכט אויף דעם אבוועזענהייט פון דעם אנגעקלאגטען און פעראָרדענט, אז צוליב דעם, וואס דער בעשולדיגונג'ס-אקט זעהט פאר תפיסה-שטראף — זאל ער געבראכט ווערען פערזענליך דורך פאליציי אין געריכט אריין, וואס ווערט תיכף אויסגעפיהרט. בשעת דעם פראצעס שטעלט אדוו. גאלטשעווסקי עטליכע פארשלאגען וועגען אבלייגען דעם פראצעס צוליב פערשידענע טעמים. דאס געריכט ווארפט אלע פארשלאגען אב און בעשליסט דעם פראצעס צו פיהרען. דאן נעמט דאס ווארט אדוו. גאלטשעווסקי און ערקלערט, אז היות דאס געריכט האט בעפוילען צו ברענגען דעם אנגעקלאגטען מיט פאליציי, נישט קוקענדיג וואס ער אלס בעשאלטענער פערטרעט זיין קליענט ווי אויך איבער דעם, וואס זיינע פארשלאגען אנצולעגען דעם פראצעס זענען נישט גענומען צום קענטעניס זאגט ער זיך אב פון זיין פערטיידיגונג. אדוו. גאלטשעווסקי פערלאזט נאך זיין געבענע ערקלערונג דעם געריכט'ס-זאהל.

דער אנגעקלאגטער פערענטפערט זיך, או ער האט דעם סעקוועסטראטאר נישט געמיינט ארויסצוווארפען, נאר אלס שפאס איהם אנגענומען בלויז ביי דער האנד, געבענדיג איהם צו פערשטעהן, אז ער איז נישט אזוי פיל שולדיג, וויפיעל ער מאהנט.

דער פאליציאנט אלס עדות פון ה' אסטריאן שילדערט או ספיהרליך דעם גאנצען פאל, ערקלערענדיג, אז ה' פאמארסקי האט דעם ה' אסטריאן ברוטאל בעליידיגט אפילו אין זיין געגענווארט.

דאס געריכט טראגט ארויס א פסק, לויט וועלכען ה' פאמארסקי ווערט פערמשפט אויף צוויי מאנאטען אונבעדינגטען ארעסט און ס'ווערט פעראָרדענט תיכף איהם צו ארעסטירען, אדער דריי טויזענד זל. קויציע. נישט האבענדיג גראר ביי זיך די דערמאנטע קויציע-סומע איז ער אבגעפיהרט געווארען אין ארעסט און אויף צומארגענס בעפרייט געווארען נאכ'ן בעלייגען די דריי טויזענד זל.

„Luksusowe"
najwyższy opatentowany
gatunek gilz
poleca
fabryka gilz i bibułek
E. Paschalski
i S ka RADOM.

קאלאסאלע ענטוויקלונג פון א ראדאמער פירמא.

במשך א קורצע צייט זינט די בעריהמטע וועלט-פירמע „אמארא" אין דאנציג האט אנפערטרויט דעם ה' י. זילבער די פערטרעטונג איבער דער קעלצער וואיעוואודסטווא, איז בו אלעמענס בעוואונדערונג די פירמע אין דער שנעלסטער צייט קאלאסאל זיך פונאנדערגעוואקסען. ס'איז פאר קיינעם קיין ספק נישט, אז דעם ריזיגען ערפאלג איז נאר צו פערדאנקען דעם גלענצענדען געשעפט'ס-מאן ה' י. זילבער, וועלכער בעזיצט די אלע רוטין-אייגענשאפטען ווי אזוי צו פאפולאריזירען א אונטערנעהמונג.

א דאנק אט דער דאזיגער ענערגישער איניציאטיווע זענען דעם ה' זילבער אנפערטרויט געווארען א גאנצע רייהע ערשטקלאסיגע פערטרעטונגען פון וועלט-בעריהמטע פירמעס. אויסער די פירמע „אמאדא" מיט אלע איהרע מינים אויסארבייטונגען. וואס איז לעצטענס בעשאנקען געווארען מיט א גאלדענעם מעדאל—רעפרעזענטירט ה' זילבער אויך פאלגענדע פירמעס: די פירמע פון קאנסערווען, מארמעליאדע „דאגאמא" (לעצטענס בעשאנקען געווארען מיט א גאלדענעם מעדאל); די פעראייניגטע בוימעל-פאבריק פון דענעמארק, פיליע אין דאנציג, די מיט'ן פאר'מלחמה'דיגען פאפולערען נאמען „אלימא", אויך די שפראטען-פאבריק „סמאוואנגער"; פיש-קאנסערווען „אטלאנטיק"; די בעוויסטע פאבריק פון מארינאטען און פיקלינגען א. ג. „נארדיא-האוס"; די גרעסטע פאבריק פון מושטארדע פון דאנציג א. ג. „די דריי שטערען"; די מאקאראן-פאבריק „בראניסלאווא"; די שאקאלאד-פאבריק „ושאנעכא".

די דאזיגע פערנעהם רייכע אונטערנעהמונג'ס-קראפט פון ה' זילבער האט בעוואויגען לעצטענס זיין געשעפט צו רעארגאניזירען אין טעכנישע הינזיכט. דער סקלאד אויף דלוגא 5 איז פשוט פערוואנדעלט געווארען אין א גרויס קאמיסיאנס-הויז און דער לאקאל איז פילפאך אויסגעברייטערט און פערשענערט געווארען, אזוי או ה' זילבער'ס פירמע בילדעט היינט ביי אונז אין שטאדט איינע פון די אנגעזעהענסטע האנדעל'ס-צענטרען.

דערביי איז בעזונדערס כדאי צו צוגעבען, אז די גאנצע ארבייט הן אין טעכנישען זין, ווי אויך אין ביורא זענען בעשעפטיגט צעהנדליגע ארבייטער און אנגעשטעלטע בלויז יודישע, הגם די פירמעט האבען פיל נישט-יודישע קליענטען. דער בעשעפטיגטער פערסאנאל האט אזוי-ארום די מעגליכקייט א דאנק דעם ה' זילבער אויפצוהאלטען אין דער היינטיגער קריטישער צייט פיל אינטעליגענטע פאמיליעס.

אידא קאמינסקא אין ראדאם.

היינטיגען יום-טוב וועט ראדאם האבען חשוב'ע געסט. דעם צווייטען טאג סכות, זונטאג און מאנטאג טרעט-אויף אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי" אידא קאמינסקא.

די בעגאבטע און סובטעל-צארטע ארטיסטין איז ברייט בעקאנט דעם יודישען טעאטער עולם אין פוילען. בעזונדערס אין אידא קאמינסקא א בעליבטער און קלינגענדיגער נאמען אין אונזער שטאדט. ס'איז דעריבער צו ערווארטען, אז איהרע פארשטעלונגען וועלען געקרוינט ווערען מיט ערפאלג.

ראדאם | קעלץ
דעם 26-טען ה. ח. | דעם 27-טען ה. ח.
אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי" | אין טעאטער „פאלסקי"
נאר איין אויפטריט פון דעם בערימטען ארטיסטען-פארל
לילית און גאדיק
אין דער הערליכער רעוויו
האפליא מיר לעבען
מיט זייער אויסגעצייכענטען אנסאמבל.

אויפטריט פון בעריהמטען פאר'ל לילית און גאדיק.

שמחת תורה טרעט-אויף אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי" דאס בעריהמטע און טאלאנטפולע פארל לילית און גאדיק. דאס פלאם-פייערדיגע, טעמפעראמענטפולע פארל וועט דעם עולם ארויסרייסען פון זיין אפאטישקייט און פערשאפען א אמת'ען גייסטיגען פערגעניגען.

די יונגע, קוועקזילבערדיגע לילית איז לעצטענס בעדייטענד געשטיגען אין איהר קינסטלערישען וואוקס. אויף איהרע לעצטע פארשטעלונגען אין ווארשא האט זי מיטגעריסען דעם עולם.

ראדאם וועט דאס מאהל האבען אנ'עונג יום-טוב, בעזוכענדיג די פארשטעלונג.

א יודיש בילד אין קינא „נייער טעאַרי"

צוליב יום-טוב, האט די דירעקציע פון קינא „טעארי" געבראכט דאס הערליכע יודישע בילד „פוילישע וועלדער". דאס ווערק איז געשריבען דורכ'ן בעריהמטען יודישען שריפטשטעלער י. אפאטאשו און אינסצענירט פאר'ן פילם דורך די בעסטע יודישע בינע-קרעפטען מיט יאנאס טורקאוו און דיאנא בלומענפעלד אין דער שפיץ.

די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג, וועלכע שטרעבט שוין א לענגערע צייט צו זעהן דאס בילד, וועט יעצט האבען די מעגליכקייט צו בעווינדערען די הערליכע מאמענטען און מצבים פון בעריהמטען מייסטער-ווערק, וואס לאזט איבער א שטארקען רושם.

* * *

אין אנאנס פון דערמאנטען קינא איז על פי טעות אבגעדרוקט געווארען אידא קאמינסקא אין דער הויפט-ראל, אנשטאט וואס עס דארף זיין: דיאנא בלומענפעלד.

לכבוד יום טוב טרינקען אלע כרמל-וויין

אין יום-טוב, וואס איז די ערינערונג פון אונזער רייכער פערגאנגענהייט ברויך יעדער יוד האבען שטעהן אויף זיין טיש א פלאש כרמל וויין, וואס קומט פון דער א"י-פראדוקציע און ברענגט אונז גלייכצייטיג א גרוס פון נייעם אויפלעבענדען יודישען לאנד.

א טייערער אבות.

(א פאר ווערטער איבער'ן אדרעס פון דער פערוואלטונג פון אידישען סוחרים פעראיין.)

דאס דאזיגע ארטיקעל האבען מיר בעקומען פון א בעקאנטען קיעלצער סוחר, וועלכער איז, א. ב. א בעדאיטענדער געזעלשאפטליכער עסקן. מיר פון אונזער זייט ווע־לען זיך נאך צו דעם זעהר־אקטועלען ענין אומקעהרען.

די רעדאקציע.

די דיעה, וועלכע האט זיך מיט עט־ליכע וואכען צוריק געהאט בעוויזען אין „ראדאמער קיעלצער לעבען", אז דעם אידישען קיילצער סוחרים־פעראיין אין קיעלץ דראהט צו ווערען עקסמיטירט פון זיין לאקאל צוליב'ן נישט בעצאה־לען דעם ווירט פאר קרוב 2 יאהר דירה געלט — האט אין די קרייזען פון די דארטיגע אנפירענדע פערזאנען — ארויסגערופען א אויפרעגונג און פערדרוס. די עטליכע פערוואלטונג'ס־מיטגלידער האבען עפענטליך ערקלערט, אז די ידיעה שטימט נישט מיט די ווירק־ליכקייט און די פערוואלטונג טוהט אלעס מעגליכעס, בכדי צו בעצאהלען פאר די 3 — 2 קווארטעל (נישט פאר 2 יאהר) און אז וועגען אן'עקסמיסיע קען גאר קיין רייד נישט זיין. דאס „ראדאמער קיעלצער לעבען" האט דאן מיט צופריעדענהייט גענומען צו קענטע־ניש די ערקלערונג פון די פערוואל־טונג'ס־מיטגלידער יאין האט זאגאר, אויפ'ן סמך פון זייערע ווערטער געגע־בען אנ'הכחשה אין א שפעטערדיגן נו־מער.

אבער ווי ערשטוינט בין איך געווא־רען, דערוויסענדיג זיך פון ה' שפער אז די עקסמיסיע פראגע פון סוחרים־פעראיין, וועט היינטיגען שבת, דעם 19 אקטאבער בעטראכט ווערען אין געריכט. ווער עס קען גענויער דעם ה' שפער ווייסט. אז ווען ס'וואלט זיך געהאנדעלט אין בלויז 3 — 2 קווארטעל, ווי די פערוואלטונג'ס־מיט־גלידער האבען געוואלט איינרעדען, וואלט ער דערפון קיין געברויך נישט געמאכט און וואלט אין געריכט די זאך בעשטימט נישט געוועזען איבערגעגעבען. אויב ה' שפער האט עס יא געטוהען, מן הסתם שטעלט זיך די זאך פאר גאנץ אנדערש און אנשטאט 3 — 2 קווארטעל קומט איהם אודאי כעהר, אדער ווי ער זאגט: פאר 2 יאהר דירה־געלד.

איך בין נישט דא אויסען צו בערעכ־טיגען דעם ה' שפער, דען יעדען סוחר'ס חוב איז מיטצוהעלפען דער ענטוויקלונג פון אזא פאר איהם נוצבא־רע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע. זי דאס איז דער סוחרים־פעראיין, נאך ד'אצו אין איצטיגע שווערע מאמענט פאר'ן סוחרטום, ווען אזא פעראיין איז אויף שריט און טריט נויטיג. פארקערט, די אויפגאבע פון יודישען סוחר־טום איז אויך אויף להבא צו זייען יעם סוחרים־פעראיין אין איך האף, אז אויך איצט ווערט געלונגען דעם ענין אויף א געהעריגען אופן צו ערלעדיגען און די עקסמיסיע־פראגע אין געריכט אויס־צומיידען. און געוויס וועט דער ה' שפער, אלס אנגעזעהענער קיעלצער בעל־הבית און סוחר קיין שלעכטס זיין אייגענע אינסטיטוציע נישט טהוען. גאר דאס וואס איך וויל איצט יא אויפמערק־זאם מאכען איז: אז די פערוואלטונג פון סוחרים־פעראיין זאל איינמאהל פאר אלע מאהל אויפהערען צו בע־טראכטען דעם סוחרים פעראיין אלס א פריוואטען ענין, אין וועלכען מען שוש־קעט זיך שטילערהייד און מ'האט מורא פאר דער עפענטליכער שיין.

אז מען זאל נישט מורא האבען איינצודעקען דעם אמת און, אז אויב די פינאנסיעלע לאגע פון פעראיין איז אפשר א שלעכטע, אין וועלכע ס'זענען שולדיג נאר די מיטגלידער, וועלכע ווילען נישט צאהלען דעם פעראיינס־אבצאהל — זאל מען דאס זאגען אפען, זאל יעדער דערפון וויסען. זאל די פערוואלטונג אלארמירען איהרע מיט־גליעדער, אז דעם פעראיין דראהט אנ'עקסמיסיע. דעמאלס, אויב דער פי־נאנציעלער מצב וועט זיך נישט פער־בעסערען, וועט די פערוואלטונג זיין פולשטענדיג אין ארדנונג און ס'וואלט געוויס געפונען ווערען אנ'אנדערער אויסוועג. ווען די פערוואלטונג טהוט עס נישט, נאר זי בעהאלט אלץ פון דער געזעלשאפט, פאלט די גאנצער אחריות גאר אויף איהר. און זי וועט מוזען אבגעבען א דין וחשבון פאר איהרע מעשים. דער סוחרים־פעראיין איז נישט קיין אינסטיטוציע פאר בלויז יחידים און כבודים. דער סוחרים־פעראיין איז אנ'עפענטליכע געזעלשאפט־ליכע אידישע אינסטיטוציע און ווע־מענס עקזיסטענץ מיר אלע סוחרים זענען בלוטיג פעראינטערעסירט. דער גאנצער טרויריגער אמת מוז פאר אלע סוחרים אויפגעדעקט ווערען און דע־מאלס, נאך דעמאלס וועט די לאגע זיך פערבעסערען. אויב דאס וועט נישט געשעהן, איז פיעל געוואונשענער, אז די פערוואלטונג זאל דימיסיאנירען און אז דער פעראיין אין זיין איצטי־גען צושטאנד, פון וועלכען מ'האט סיי ווי גאר נישט, זאל אויפסניי רעארגא־ניזירט ווערען.

א סוחר.

דעלעגאציע פון די סלופיער נשרפים אין קעלץ.

די לאגע פון די אידישע נשרפים אין שטעדטעל סלופיאנאווא, איז ווי יעדען איינעם איז שוין בעוואוסט, א זעהר טרויריגע. איבער 400 אידישע נפשות וואלגערען זיך ארום אינטער'ן פרייען הימעל און ליידען הונגער. קליי־נע קינדער שלאפען אין די קאלטע הערבסט־נעכט אויפ'ן פרייען פעלד און אויב די אידישע געזעלשאפט וועט זיי נישט ענטקעגען קומען מיט קיין ממ־שות'דיגער הילף, קען חלילה קומען צו טרויריגע רעזולטאטען. בעת דער שריפה זענען אויך אביעברענט געווא־רען 2 בתי־מדרשים און די מקוה. און די דארטיגע אידען האבען נישט קיין ארט וואו צו דאווענען.

אין צוזאמענהאנג דערמיט, ווייל־איצט אין קעלץ א דעלעגאציע פון די סלופיער נשרפים, מיט'ן סלופיער רב, הרב דיכטוואלד בראש. וועלכע בעזוכען יעדעס אידישע הויז און נעמען צוזא־מען גרעסערע נדבות לטובת אונזערע פערומגליקטע סלופיער ברידער. און מיר האפען, אז קיין שום איד וועט זיך נישט אבזאגען ענטגעגענצוקומען מיט זיין שטיצע די סלופיער נשרפים און וועט די דעלעגאציע מקבל פנים זיין בסבר פנים יפות און מיט א שעהנער נדבה.

אידא קאמינסקא אין קעלץ

היינטיגען סוכות וועט איפטרעטען אין טעאטער „פאלסקי" מיט א נייעם רעפערטואר די איבעראל בעוואוסטע און בעגאבטע אידישע ארטיסטין אידא קאמינסקא.

אלגעמיינע ציוניסטען, רעגיסטרירט אייך!

צוליב די בעפארשטעהענדע וואהלען צו דער 9־טער ציוניסטישער לאנדעס־קאנפערענץ, וועלכע קומט פאר אין מאנאט דעצעמבער, צו וועלכער ס'ווע־לען יאר האבען וואהל־רעכט די יעני־גע מיטגלידער וואס וועלען באזיצען לעגיטימאציעס פון צ. ק. פון יאהר 1929, ווערען אלע ציוניסטען אויפגע־פאדערט צו רעגיסטרירען זיך אין משך פון די טעג פון חול המועד סוכות, צו דעם צוועק וועט יעדעס ציוניסטישע הויז בעזוכט ווערען היינטיגען חול־המועד דורך ארטיגע דעלעגירטע ציו־ניסטען.

ווענדונג צו אונזערע לעזער און אנאנסען־געבער אין קעלץ.

מיר ווענדען זיך צו אונזערע ג. אבאנענטען און אנאנסען־געבער אין קעלץ מיט א בקשה צו רעגולירען אלע פערלעגענע חובות פאר די לעצטע חדשים, כדי דערמיט צו זיכערען די ווייטערדיגע עקזיסטענץ פון אונזער צייטונג. לעצטענס לעבט דורך אינזער צייטונג א שווערען קריזיס און ער־שיינט פשוט ביי אומגעהויערע שווערע מאטעריעלע בעדינגונגען. ס'ווערט אבער נאך מעהר בעשווערט די גענוי־קריטי־שע לאגע דערמיט, וואס די קעלצער אבאנענטען און אנאנסען־געבער שלע־פען אב פון איין חודש אויפ'ן צווייטען נישט ערלעדיגענדיג זייערע חובות. עס מוז גענומען ווערען אין אכט דאס, וואס מיר שיקען ספעציעל א מענש פון ראדאם, וועמענס רייזע און אויפענט־האלט אין קעלץ ס'איז פערבונדען מיט גרויסע אויסגאבען. צוליב דעם, וואס דער אינקאסענט קומט נישט מעהר ווי איין מאהל אין מאנאט קיין קעלץ, וואו ער פערברענגט נאר איניגע טעג, דארף דער אבאנענט און אנאנסען־געבער — נישט אזוי ווי ביז יעצט — זיך מעהר רעכנען מיט דעם און נישט אבלייגען זיין חוב אויף א צווייט מאהל, נאר תיכף רעגולירען אזוי דעם בעטרעף פאר דער צייטונג, ווי אויך פאר די אנאנסען.

מיר בעטען נאך א מאהל צו ערלע־דיגען דאס איצטיגע מאהל אלע ביז־יעצטיגע חובות און נישט מאכען קיין שוועריגקייטען דעם אינקאסענט.

אונזער אינקאסענט קומט קיין קעלץ קינפטיגע וואך דעם 21־ען ה. ח. ד״ה מאנטאג דעם ערשטען טאג חוה״ס.

אדמיניסטראציע
פון „ראדאמער־קעלצער לעבען"
אין ראדאם.

ברענג א גאסט פון ארץ-ישראל
אין דײַן סוכה אריין
קויף
„כרמל"-ווײַן
פון אונזער לאַנד.

קאָאָפּעראַטיװע האנטװערקער באַנק מיט באגר. פאַראַנטװאָרטל.
אין ראַדאָם, לובלינער 31.

דינסטיק דעם 22-טן פּאַזשדזשערניק (אין 2-טן טאָג חול המועד סוכות) 7 אָװנט װעט אין לאָקאַל פון האנטװ. קלוב װאָעל 59 פאָרקומען
א אױסערגעװײנליכע אַלגעמײנע פאַרזאַמלונג
פון די מיטגלידער. געװידמעט דעם אינטערנאַציאָנאַלן אָפּשפּאָר-טאָג װאָס קומט פאָר יעדעס יאָר דעם 31-טן פּאַזשדזשערניק. — די מיטגלידער װערן געבעטן מאסענװײז צו קומען.
די פאַרװאַלטונג.

א האַרציגען יישר כח דריקען מיר אויס דעם ה' ישראל צוױיגענבערג פאר זײַנע תפילות יום-כפור, װעלכע האָבען אונז טערשאַפט מיט זײער מתיקות א גײַסטיגען פערגעניגען. ה' צװײַגענבערג האָט דאָס געלד פאַרן דאַװנען אָפּגעשענקט לטובת די געליטענע אין א"י, פאַר װאָס ס'קומט איהם א בעװונדערען יישר כח.
די גבאים פון דער חברה „חיי-אדם"
— — אין ראַדאָם. — —

בעקאַנטמאַכונג.
די סוחרים-באַנק אין ראַדאָם (BANK KUPIECKI)
מאַכט בעקאַנט איהרע מיטגלידער, אַז די
אַלגעמײנע פערזאַמלונג
װעלכע האָט געזאָלט פאָרקומען ד. 20 ה. ח. איז אָפּגערופען געװאָרען.
די באַנק װעט שפּעטער מודיע זײַן, װען די אַלגעמײנע פערזאַמלונג װעט פאָרקומען.

TEATR ROZMAITOŚCI | REWJA | W SOBOTĘ dn. 19 | X 1929 r.

POZNAŃSKA

Po objeździe calej polski wystąpi jeden raz z najnowszą rewją p. t.
„Coś dla każdego" z ostatniego repertuaru teatru „Morskie Oko" w Warszawie.
Na czele zespołu — **Antoni Kaczorowski.**

בעקאַנטמאַכונג.

דאַמיט מאַכען מיר בעקאַנט ד. ג. פּובליקום אין ראַדאָם און אומגעגענד דאָס פון 17/IX ד. ח. איז געװאָרען געעפענט א באַנק
א. נ.
SPÓŁDZIELCZE TOWARZYSTWO WZAJEMNEGO KREDYTU
z Ograniczoną Odpowiedzialnością
Radom, Lubelska 40 אויף דעם ערשטען שטאָק

די באַנק מאַכט אַלע באַנק-אָפּעראַציעס
װי אינקאַסעס, גיט אװאַנסען, בראַכטען, הלואות אויף די בעסטע בעקװעמליכקײַט.
אַלע אינקאַסעס װערען אויסגעצאָהלט אין זעלבען טאָג פון אײַנפלױסען—פון 9 פריה ביז $2^1/_2$ נ. מ. און פון 5—7 אָװ.
צום בעקװעמליכקײט פון די קליענטען װעלען אין די שעה'ן אויך ערלעדיגט װערען
אַלע אַנדערע באַנק-אָפּעראַציעס.

דאָס װעט אײַך געפעלען!

דעם אמת מוז מען זאָגען, אַז אַזעלכע
קאַפּעלושען
האָט נאָך ראַדאָם ניט געהאַט, װײל װעלענדיג זיך אײַנבאַהען א גרויסע קליענטעלע, שטעל איך זיך א מינימאַלען פערדינסט, און גיב א גוטען קװאַליטעט, הערליכע קאָלירען, װאָס מען זעהט עס אין ערגיץ ניט, מבינים זאָגען, אַז מײַנע קאַפּעלושען טראָגען זיך װידער נול. נישט אומזיסט האָב איך װאָס א טאָג מעהר קאָנסומענטער. די ריכטיקייט פון כײנעו ועוטער בעשטעטיגט מײַן פאַבריק. אדרבה, קומט און איבערצײַגט זיך און איהר בלײַבט מײַן שטענדיגער קונה.
American
ראַדאָם, לובלינער 5.

Kino „CORSO" Teatr

פון מאָנטאָג דעם 21 ה. ח.
װעט דעמאָנסטרירט װערען א ערשטקלאַסיג בילד
מיטן דעם אנטהײל פון װעלט-בעריהמטען פילם-ארטיסט
Emil Janings
אין דעם הערליכען בילד א. נ.
אינטריגאנט
INTRYGANT
דאָס בילד האַלט דעם צושויער אין שפּאַנונג פון ערשטען מאָמענט אָן.
דער „אינטריגאנט" װעט זײַן די סטנסאציע פון ראדאם
במשך פון 8 טאג.
אַלע דאַרפען זעהען דאס הערליכע בילד!!!

Redaktor CH. M. HERC
Drukarnia Wyd. „Radomer-Kielcer Leben", Radom, Szwarlikowska 20.